

Asia: VN/1514/2022

Lausuntopyyntö luonnoksesta hallituksen esitykseksi eduskunnalle sähkömarkkinalain sekä sähköntoimitussopimusten vertailuvälineestä annetun lain muuttamisesta

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Kiitämme mahdollisuudesta antaa lausunto hallituksen esityksestä (lausuntopyynnön diaarinumero VN/1514/2022) koskien sähkömarkkinalain muuttamista. Käsittelemme lausunrossamme erityisesti jakelumaksujen rakenteiden yhtenäistämiseen ja sähkönjakelun tehopohjaisen hinnoittelun edistämiseen, markkinapohjaiseen kuormanohjaukseen, liittymisjohdon määritelmän täsmentämiseen ja liittämisvelvollisuuteen liittyviä kysymyksiä.

Kokonaisuutena hallituksen esitysluonnos parantaa sähkön käyttäjän asemaa sähkömarkkinoilla ja sähköverkon käyttäjänä sekä luo uusia edellytyksiä oman sähkön käytön ja kustannusten hallinnalle ja sähkön käyttäjien aktiivisemmalle osallistumiselle sähkömarkkinoille, mikä on ollut osaltaan tavoitteena hallituksen esityksen taustalla olevissa direktiiveissä ja työ- ja elinkeinoministeriön älyverkkotyöryhmän ehdotuksissa.

Jakelumaksujen rakenteiden yhtenäistäminen ja sähkönjakelun tehopohjaisen hinnoittelun edistäminen

Hallituksen esitys luo lainsäädännöllisen viitekehyksen jakelumaksujen rakenteiden yhtenäistämiseksi, mutta jättää tarkemman määrittelyn Energiaviraston tehtäväksi, jotta Energiaviraston EU-lainsäädäntöön pohjautuva riippumattomuus sähköverkkopalvelumaksujen hinnoittelun valvonnasta ja tariffien määrittelystä toteutuu asianmukaisella tavalla. Laissa määritellyn viitekehyksen taustalla on sähkönjakelun tehopohjaisen hinnoittelun edistäminen, jolle on tarvetta osana vihreän siirtymän ratkaisuja. Viitekehys tukeutuu tariffirakenteisiin, jotka ovat jo nykyisin käytössä suuremmille asiakkaille tarjolla olevissa verkkopalvelutuotteissa, mutta joiden määräytymisperusteet tarvitsevat harmonisointia. Tämä mahdollistaa vastaavien tuoterakenteiden laajentamisen koskemaan myös pienempiä asiakkaita. Energiaviraston laatima suositus verkkopalvelumaksujen harmonisoiduksi rakenteeksi (diaarinumero 2114/400/202) on hyvin linjassa hallituksen esityksen kanssa.

Verkkopalvelumaksujen rakenteiden harmonisoinnille on olemassa selkeä tarve, kun koko sähköenergiajärjestelmä on monelta osin suuren muutoksen kohteena. Muutokset koskevat mm. sähkön käytössä, asiakkaiden toimintatavoissa (aktiiviset asiakkaat ja energiayhteisöt) sekä verkonhaltijan roolissa tapahtuvia muutoksia. Sähköverkon tehtävä on olla eri osapuolille teknologianeutraali alusta, jolla on läpinäkyvä ja kustannusvastaava hinnoittelurakenne. Verkkopalvelumaksu, joka sisältää myös asiakkaan käyttämään huipputehooon pohjautuvan maksukomponentin (ns. tehomaksukomponentti) lisää asiakkaan mahdollisuuksia vaikuttaa omaan verkkopalvelumaksuunsa, turvaa verkkoyhtiölle vakaan liiketoiminnan ja verkon ylläpidon verkkopalvelumaksun sisältäessä verkon mitoittamiseen liittyvän näkökulman, sisältää koko sähköenergiajärjestelmän resurssi- ja energiatehokkuuteen kannustavia ominaisuuksia, toteuttaa nykyistä paremmin sähkömarkkinalain edellyttämää aiheuttamisperiaatteeseen pohjautuvaa verkkopalvelumaksujen hinnoittelua, vähentää eri asiakkaiden välillä tapahtuvaa ristisubventiota sekä luo myös edellytyksiä muille sähkömarkkinatoimijoille kehittää jo olemassa olevia palveluita tai luoda täysin uutta liiketoimintaa ja palveluita.

Näemme perusteltuna ehdotuksen maksukomponenttien määrän rajaamisen perus-, kulutus- ja tehomaksuihin (lisäksi suuremmille asiakkaille sovellettavat loistehomaksut). Verkkoliiketoiminnan keskeisiksi kustannusajureiksi on sekä kotimaisessa että kansainvälisessä kirjallisuudessa nostettu usein esiin kyseiset tekijät perusteineen, ja niiden läheinen sovittaminen verkkopalvelumaksurakenteisiin ylläpitää hinnoittelun kustannusvastaavuutta ja edesauttaa aiheuttamisperiaatteen toteutumista. Keskeisimmät hinnoitteluperiaatteet verkkopalvelumaksujen osalta ovat syrjimättömyys, tasapuolisuus, kohtuullisuus, kustannusvastaavuus ja ymmärrettävyys.

Verkonhaltijoilla on nykyisin käytössä lukuisa joukko hyvin erilaisia määräytymisperusteita tehomaksuille (esim. pienjännitetehotariffi-tuotteet). Harmonisoinnille on tässä suhteessa tarve ja tavoite nykyistä suppeammasta joukosta tehomaksujen määräytymisperusteita on aiheellinen. Lisäksi nykyisin muutamalla jakeluverkonhaltijalla on hinnastoissaan tarjolla myös pienasiakkaille verkkopalvelumaksurakenne, joka sisältää tehomaksun. Näissä tapauksissa tehomaksujen määräytymisperusteissa on myös eroja, joten tarve harmonisoinnille on tältäkin osin ajankohtainen. Tehomaksun laskutusperusteeksi on aikaisemmin suositeltu Energiaviraston toimesta (edellä mainittu Energiaviraston laatima suositus, diaarinumero 2114/400/202) sen kytkeytymistä laskutusjakson pituuteen (yksi kuukausi), joka on perusteltu. Jos määräytymisperuste olisi esimerkiksi viimeisen 12 kuukauden suurin yksittäinen tuntiteho, olisi tästä valinnasta aiheutuva tehomaksu vaikutuksiltaan hyvin pitkäkestoinen ja kannuste jatkuvaan tehon huomioimiseen ei välttämättä toteutuisi erityisesti pienasiakkaiden tapauksessa.

Mikäli verkonhaltijat ottavat käyttöön tehomaksun sisältävän verkkopalvelumaksurakenteen nykyisten vaihtoehtojen rinnalle, on ensisijaisen tärkeää saattaa asiakkaat tietoisiksi uusista verkkopalvelumaksurakenteista. Tehomaksujen käyttöönoton syyt ja tarpeet on syytä kommunikoida asiakkaille mahdollisimman ymmärrettävällä tavalla. Yleisesti muutokset edellyttävät koko toimialalta yhtenäistä ja selkeää viestintää. Asiakasviestinnässä tulisi huomioida muun muassa se, että tehomaksujen käyttöönoton suhteen kyseessä ei ole jakeluverkkopalvelumaksujen osalta uusi lisäerä, vaan nykyisten maksukäytäntöjen uudelleenjärjestely. Loppukäyttäjien näkökulmasta jakeluverkkopalvelumaksujen suuruuksissa tulee väistämättä näkymään eroja nykyisiin verkkopalvelumaksuihin tehomaksujen käyttöönoton myötä, mikä on luonnollinen seuraus siitä, kun laskutusperusteet muuttuvat. Yhtenä keskeisimpänä päämääränä tehomaksujen käyttöönotossa on kohdistaa toiminnan kustannukset loppukäyttäjille aiheuttamisperiaatetta noudattavalla tavalla, joka pohjautuu nykyistä tarkemmin toiminnan keskeisiin kustannusajureihin. Uusien tuoterakenteiden käyttöönottoon liittyvä asiakasviestintä on erityisen tärkeää yhteislaskutusta

sovellettaessa. Yhteislaskutuksessa on selkeästi tuotava esille myös eri maksukomponenttien vastuutahot ja perusteet.

Markkinapohjainen kuormanohjaus

Sähköenergiajärjestelmän yksi keskeinen kehityskohde on erilaisten joustoratkaisujen kehittäminen ja saattaminen laajasti myös käytännön tason ratkaisuksi. Hallituksen esityksessä oleva markkinapohjainen kuormanohjaus, jossa hyödynnettäisiin jo olemassa olevia tai lähivuosina asennettavia uusia etäluettava sähkömittareita (ns. älymittari), ja joiden kautta olisi mahdollista ohjata sähkön käyttäjien kuormia markkinaehtoisesti, on hyvin perusteltu ja kannatettava. Se luo laajasti käytettävissä olevan kohtuuhintaisen ratkaisun sähkön käyttäjien ulottuville, minkä voi nähdä edistävän kulutusjouston laajentumista, erityisesti sellaisilla asiakkaila, joiden sähkön hankinta perustuu pörssisähkön hintaan sidottuun vähittäismyyntituotteeseen. Toisaalta se luo edellytyksiä myös uudenlaisten vähittäismyynti- ja kulutusjoustotuotteiden kehittämisen, joita myös sähkön vähittäismyyjät voisivat hyödyntää omassa riskienhallinnassaan asiakkaan kanssa tehdyn sopimuksen puitteissa. Sähkön käyttäjä voi hyödyntää ohjausmahdollisuuksia myös ostosähkön kokonaiskustannusten hallinnassa, huomioiden myös mahdollinen jakeluverkkoyhtiön tehomaksukomponentti. Avoin ja toimittajasta riippumaton alusta markkinaehtoisille ohjauksille edistää myös älykkäämpien kulutusjoustoratkaisujen markkinoiden kehittämistä.

Sähkömarkkinalaki on sisältänyt jo aiemminkin vaatimuksen, että sähkömittareissa on ohjausrele, jota voidaan käyttää kuormien ohjaukseen. Laki ei ole kuitenkaan edellyttänyt, että ohjausreleeseen liitetään kuormaa tai että se on sähkömarkkinatoimijoiden käytettävissä. Tyypillisesti ohjausreleen liittimet ovat olleet sinetin takana, joten kytkentöjä ei ole voinut tehdä myöskään sähkön käyttäjä itse. Perinteisesti ohjauksia on hyödynnetty lähinnä jakeluverkkoyhtiön 2-aikatariffin ohjauksiin, mutta sähkömarkkinat muuttuvat entistä reaaliaikaisemmiksi ja hintavaihtelut päivän sisälläkin voivat olla suuria. Nyt hallituksen esityksessä edellytetään, että jakeluverkkoyhtiöt mahdollistavat ohjausreleen hyödyntämisen myös muiden sähkömarkkinatoimijoiden ohjauksiin, mikä vaatii myös kaikkien osapuolten käytössä olevien tietojärjestelmärajapintojen kehittämistä. Tähän liittyviä vaihtoehtoja on esityksessä tuotu esille. Jakeluverkkoyhtiöt voivat jatkossa hyödyntää sähkömittareiden ohjausreleeseen kytkettyjen kuormien ohjausta markkinaehtoisesti esim. verkon kapasiteetin hallinnassa (ns. kapasiteettijousto), jolla voidaan vähentää/siirtää verkon vahvistusinvestointien tarvetta. Lisäksi toiminnallisuus on hyödynnettävissä myös poikkeustilanteissa esim. tehopulan hallinnassa ennen kiertäviä sähkökatkoja.

Liittymisjohdon määritelmän täsmentäminen

Hallituksen esitys liittymisjohdon määrittelyn täsmentämisestä on hyvin perusteltu ja kannatettava. Esityksen mukaan yhden tai useamman voimalaitoksen sähköverkkoon yhdistävään liittymisjohtoon on mahdollista liittää myös yksi tai useampi energiavarasto. Erityisesti sääriippuvan tuuli- ja aurinkoenergian tuotantolaitosten yhteydessä olevat energiavarastot ovat koko sähköjärjestelmän näkökulmasta hyödyllisiä ja osaltaan myös edistävät uusiutuvan energian investointien lisääntymistä. Liittymisjohdon määrittelyn tarkentaminen edistää myös yhteiskunnan sähköistymisen näkökulmasta tärkeän sektori-integraation laajentumista mahdollistaen mm. energiavarastoon kytketyt lämmitysratkaisut (esimerkiksi ns. hiekka-akku) tai energiavarastona

toimivat erilaisten lämmitysratkaisujen lämpövarastot, mikä osaltaan parantaa myös sähköistyvän yhteiskunnan resilienssiä.

Hallituksen esityksen liittämiselvöllisyyteen liittyvien kysymysten yhteydessä tuodaan esille direktiivin vaatimus sääntelykehyksestä, jolla helpotetaan sähköajoneuvojen latauspisteiden liittämistä jakeluverkkoihin. Olisikin hyvin perusteltua harkita, että liittymisjohton määrittelyä laajennettaisiin siten, että yhden tai useamman voimalaitoksen ja yhden tai useamman energiavaraston lisäksi liittymisjohtoon olisi mahdollista liittää myös voimalaitoksen tai energiavaraston omistajan sähkökäyttöpaikka sellaista toimijan omaa sähkön käyttöä varten, jossa sähkö muunnetaan oman liiketoiminnan tuotannontekijäksi. Tämä edistäisi osaltaan yhteiskunnan sähköistymistä ja vihreää siirtymää. Tällainen sähkökäyttöpaikka voisi olla esimerkiksi edellä mainittu sähköajoneuvojen latauspiste, vedyn tuotantolaitos tai sähköistettävä teollisuusprosessi.

Liittämiselvöllisyys

Hallituksen esitys selkiyttää sähkömarkkinalain säädöksiä kohtuullisen liittämisajan vaatimuksesta huomioiden direktiivin verkkoon liittämistä koskevat säännökset. Tällä osaltaan voidaan vaikuttaa vihreän siirtymän edellyttämien uusiutuvan energian tuotantoon, energiavarastoihin ja kulutuksiin liittyvien investointien nopeutumiseen, mikä on hyvin perusteltua ja kannatettavaa. Myös liittämiselvöllisyyteen liittyvät vaatimukset jaettavasta informaatiosta edistävät investointeja ja niiden resurssitehokasta kohdentumista.

Osaltaan liittämiselvöllisyyden yhteydessä mainittu sähköajoneuvojen latauspisteiden rakentamiseen liittyvä direktiivin edellyttämä sääntelykehys sähköajoneuvojen latauspisteiden jakeluverkkoihin liittämisen helpottamisesta nopeuttaa liikenteen sähköistymistä.

Liittämiselvöllisyyteen liittyviä säädöksiä voisi lisäksi tarkentaa myös siltä osin, miten liittymän rakentamiseen kohdistuvat liittymismaksut heijastaisivat aiempaa paremmin aiheuttamisperiaatteen mukaisia kustannuksia

Pertti Järventausta, Professori, Tampereen yliopisto

Kimmo Lummi, DI (väitöskirjatutkija), Tampereen yliopisto

Juha Koskela, TKT (Tutkijatohtori), Tampereen yliopisto

Pertti Järventausta
Tampereen yliopisto